

21. YÜZYILDA TEKNOLOJİYE İNANÇ MERKEZLİ BİR KARŞI DURUŞ: AMİŞ TOPLULUĞU

Yasin ÖNER

Milli Eğitim Bakanlığı, yasinoner21@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-7094-3205>

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 27/06/2023

Accepted / Kabul Tarihi: 27/10/2023

<https://doi.org/10.26791/sarkiat.1320335>

21. Yüzyılda Teknolojiye İnanç Merkezli Bir Karşı Duruş: AmiŞ Topluluğu

Öz

Çalışmanın konusu teknoloji çağı olan 21. yüzyılda inançları gereği bu yüzyıla ait modern kavramlardan kendisini soyutlamayı büyük oranda başarmış olan AmiŞ topluluğunun tarihsel gelişimi, inançları ve uygulamalarına dair bir değerlendirmedir. Çalışmanın amacı teknolojinin kullanımına dair karşı duruşun yanı sıra kılık kıyafetlerinden eğitim şekillerine, manuel tarım uygulamalarından izole edilmiş toplum yapılarına kadar pek çok farklı yönden günümüz modern toplum anlayışıyla taban tabana zıt bir imajınasyona sahip AmiŞ topluluğunu ana hatlarıyla ele almaktır. Bununla birlikte esas amaç göz önünde bulundurularak başta tevazu ve alçakgönüllülük olmak üzere modern dönemde bu ve benzeri kavramları tekrar canlandırabilme umudunu bünyesinde barındıran AmiŞ topluluğunun bu beklentiyi karşılayabilme olasılığı da sorgulanmıştır. Bahsi geçen hususlar aktarılırken özellikle AmiŞler'in tarihsel gelişimi konusunda kronolojik yöntemden faydalanılmıştır. Ayrıca Hıristiyanlığın Anabaptist koluna mensup olan AmiŞler'in diğer gruplarla olan benzerlikleri ve farklı yönleri değerlendirilmiştir. Çalışmada kaynak kullanımı hususunda ise AmiŞ topluluklarını etraflıca ele alan ve bu konuda yeterli veriye sahip olduğu düşünülen eserlere başvurulmuştur. Böylece inançlarını, uygulamalarını ve toplumsal yapılarını korumak adına modern dünyayla aralarına set çeken AmiŞler'in hedeflerine ulaşma noktasındaki çabaları ele alınmış ve bu yöndeki başarı/başarısızlık durumları değerlendirmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Hıristiyanlık, Kültür, Anabaptist, AmiŞ, Teknoloji

A Faith-Based Opposition to Technology in The 21st Century: The Amish

Abstract

The subject of the study is to evaluate the historical development, beliefs and practices of the Amish community, which has largely succeeded in isolating itself from modern concepts of this century due to its beliefs in the 21st century, the age of technology. The aim of the study is to outline the Amish community, which has an image that is diametrically opposed to today's modern understanding of society in many different aspects, from their clothing to their education, from their manual agricultural practices to their isolated social structures, as well as their stance against the use of technology. However, with the main purpose in mind, the possibility that the Amish community, which embodies the hope of reviving these and similar concepts, especially humility and modesty, in the modern period, can meet this expectation is also questioned. The chronological method has been utilized especially in the historical development of the Amish. In addition, the similarities and differences of the Amish, who belong to the Anabaptist branch of Christianity, with other groups were evaluated. In terms of the use of sources in the study, works that deal with the Amish communities in detail and are considered to have sufficient data on this subject were consulted. Thus, in order to protect their beliefs, practices and social structures, the efforts of the Amish, who have put a barrier between them and the modern world, to achieve their goals have been discussed and their success/failure in this direction has been evaluated.

Keywords: Religion, Christianity, Culture, Anabaptist, Amish, Technology

GİRİŞ

Amiş toplumunun hikayesi 16. yüzyılda Avrupa’da gerçekleşen reform hareketine dayanır. Anabaptist hareketin içinden çıkan Mennonitler ve Brethrenler ile birlikte Amişler de tarih sahnesine çıkmıştır. Manevi yönü ağır basan bu gruplar benzer yönlelere sahip olsalar da Amişler tevazuya yaptıkları vurgu, aile yapıları, modern teknolojileri kullanmayı reddetmeleriyle diğer topluluklardan ayrılan muhafazakâr bir çizgiye sahiptirler. Bu muhafazakâr Hristiyan inancının üyeleri, 18. yüzyılın başında Anabaptist inançları yüzünden Avrupa’da kendilerine yapılan zulümden kaçmak için Amerika’ya göç etmişlerdir.

Amişler, Tanrı’nın onları basit bir inanç, disiplin, özveri ve alçakgönüllülük yaşamına çağırdığını düşünen özel bir halktır. Bu topluluk, dinin somut sembollerine veya karmaşık dini ayinlere odaklanmak yerine onun hayata geçirilmesi, teşhir edilmemesi ve günlük hayata çevrilmesi gerektiğine inanmaktadır. İnançları, aileleri ve toplulukları dış dünyadaki baskılara rağmen onları bir arada tutan temel güçtür. İnanç temelli Amiş geleneklerinde sade kıyafetler giymek, komşularına yardım etmek ve basit bir şekilde yaşamak gibi temel ilkeler yer almaktadır.

Türkiye’de yapılan çalışmalar arasında Amişler’in tarihsel gelişimi, inançları, ibadetleri ve uygulamalarına yönelik bütünlüklü bir çalışma bulunmamaktadır. Bununla birlikte Anabaptist harekete mensup bir topluluk olması hasebiyle Resul Çatalbaş tarafından yazılan “*Radikal Reformistler: Hristiyanlıkta Anabaptist Hareket*”¹ adlı eserde Amişler’e de bir başlık ayrılmış ve Nermin Öztürk tarafından kaleme alınan “*Amiş Ailesinde Kadının Rolü ve Bu Rolün Belirlenmesinde Dinin Etkisi*”² isimli makalede kadın kavramı ekseninde Amiş topluluğuyla ilgili bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca ilginç hayat tarzları ve inanç biçimleriyle Amişler Türkiye’deki medyanın da ilgisini çekmiş ve bu yönde bazı gazete haberlerine konu edilmişlerdir. Dolayısıyla bu çalışmada Amiş topluluğuna yönelik bir analizin yapılabilmesi için konuyla ilgili hazırlanmış önemli eserler değerlendirmeye alınmıştır. Bu doğrultuda Amon M. Aurand’ın “*The Amish and The Mennonites*”,³ Steven M. Nolt’un “*A History of the Amish*”,⁴ James P. Choy’un “*Religion and the Family: The Case of the Amish*”,⁵ Sharon M. Weyer’in “*A Look Into the Amish Culture: What Should We Learn?*”⁶ ve Leo P. Dana’nın “*A Humility-Based Enterprising Community: The Amish People in Lancaster County*”⁷ adlı çalışmaları başta olmak üzere birçok kitap ve makale kaynak olarak kullanılmıştır.

Amiş topluluğuna yönelik temel prensipleri konu edinen bu çalışma 21. yüzyılın teknoloji eksenli modern topluma farklı bir örnek sunmaktadır. Burada amaç, kendi kendine yeten bir topluluk olarak Amişler’in modern dünyada hayatta kalma mücadelesine tanıklık etmektir. Bunun yanı sıra inanç temelli bir yaklaşımla birlikte Amişler’in örnekliğinde teknolojinin sadece zorunlu durumlarda başvurulabilecek bir olgu olup olmadığı da sorgulanmaktadır. Böylece az da olsa taviz vermekle birlikte bir topluluğun bütün olarak kendisini bu modern olgudan veya komşu toplulukların baskın karakterinden koruma şekli ve dolayısıyla kendi köklerinden aldıkları ilhamla var olma çabası aktarılmaktadır.

Çalışmada öncelikle Amişler’in yerleşik bir hayata geçinceye kadar başlarından geçenleri ve inançları uğruna çektikleri sıkıntıları aktarmak üzere tarihsel gelişimlerine odaklanılmıştır. Daha sonra Amişler’i diğer topluluklardan ayrı kılan yönetim biçimi ve grup kuralları ele alınmıştır. Ayrıca Amişler’in ibadet anlayışı ile doğum, evlilik ve ölüm gibi geçiş ritüellerini uygulama biçimleri incelenmiştir. Son olarak Amiş topluluğunun ahlakî yapısı ve modern dönemde karşı durdukları bazı olgular değerlendirilerek Amiş topluluğunun genel bir portresi çizilmiştir.

1. Amiş Topluluğunun Tarihsel Süreci

Resmi adıyla Eski Düzen Amiş, İsviçre’nin Alman kantonları ve Fransa’nın Alsas bölgesi orijinli geleneksel Anabaptist bir topluluktur.⁸ Anabaptizm, 16. yüzyılda Kilise’de gerçekleştirilmek istenen reformun bir ürünüdür.⁹

1 Resul Çatalbaş, *Radikal Reformistler: Hristiyanlıkta Anabaptist Hareket* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2015).

2 Nermin Öztürk, “Amiş Ailesinde Kadının Rolü ve Bu Rolün Belirlenmesinde Dinin Etkisi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/3 (2010), 57-73.

3 Amon M. Aurand, *The Amish and The Mennonites* (Global Grey ebooks, 1938).

4 Steven M. Nolt, *A History of the Amish* (New York: Good Books, 2015).

5 James P. Choy, “Religion and the Family: The Case of the Amish”, *Warwick Economics Research Paper Series* 267 (2016), 1-43.

6 Sharon M. Weyer vd., “A Look Into the Amish Culture: What Should We Learn?”, *Journal of Transcultural Nursing* 14/2 (2003), 139-145.

7 Leo P. Dana, “A Humility-Based Enterprising Community: The Amish People in Lancaster County”, *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy* 1/2 (2007), 142-154.

8 John A. Hostetler, *Amish Society* (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1980), 74.

9 Michael D. Driedger, “Anabaptism”, *Europe 1450 to 1789 Encyclopedia of the Early Modern World*, ed. Jonathan Dewald (New York: Charles Scriber’s Sons, 2004), 49.

13 Ekim 1517 tarihinde Martin Luther'in Kilise'ye yönelik eleştirilerini 95 madde şeklinde özetleyip *Wittenberg Kilisesi*'ne asmasının sonucunda başlayan reformasyon dönemi, Avrupa'da birtakım dini, siyasi, sosyal ve ekonomik değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Luther'in başlattığı Protestan reformu geniş yankı uyandırmış ve onun düşüncesine yakın kişiler Avrupa'nın birçok bölgesinde ana akım Kilise'ye karşı bir ayaklanma hareketine girişmişlerdir. Bu anlamda İsviçreli bir papaz olan Ulrich Zwingli de Luther'e benzer çizgide yeni bir düzenin savunucusu olmuştur. Yeni bir Hıristiyanlık yorumu iddiasıyla hareket eden bu kişiler özellikle İncil'i halkın anlayabileceği dile çevirme gayretinde bulunmuş, Tanrı'nın merhametinin genişliğini vurgulamış ve sadece iman ederek günahların affedilebileceğini savunmuşlardır.¹⁰

Reform döneminde Zwingli'nin etrafında yer alıp *Kardeşler* olarak isimlendirilen bir topluluk meydana gelmiştir. Daha sonradan Anabaptist şeklinde tanımlanan bu topluluk hem Roma Katolik Kilisesi'ne karşı çıkmış hem de bazı yönlerden reformcularla görüş ayrılığı yaşamışlardır. Onları farklı kılan durum ise Kilise'nin tamamen gönüllü yetişkinlerden oluşması gerektiği, inanç itirafından sonra vaftizin geçerli olduğu ve Kilise'yle devlet işlerinin birbirinden ayrılması gerektiğine olan inançlarıdır.¹¹ Bu görüşleri nedeniyle Anabaptistler 16. yüzyıldan başlamak üzere sistematik bir şekilde bir yandan Roma Katolik Kilisesi diğer yandan Protestanlar tarafından zulme maruz kalmışlardır. Anabaptizm, Kilise ve devlet işlerinin tamamen birbirinden ayrılmasını en temel prensip olarak kabul ettiği için hiçbir devlet tarafından desteklenmemiş ve böyle bir ayrıcalığa sahip olmamıştır. Bu grup, İsa Mesih'in İncil'de geçen Dağdaki Vaazı'na bağlı kalarak öldürmeye, şiddete, nefret etmeye, güç kullanımına, askeri eyleme veya sivil hükümete katılmaya karşı çıkmıştır. Onlar kendilerini dünyevi hükümetlerin değil, Tanrı'nın Krallığı'nın vatandaşları olarak görmüşlerdir. Anabaptistler, Matta'da yer alan "*Benim yüzümden insanlar size sövüp zulmettikleri, yalan yere size karşı her türlü kötü sözü söyledikleri zaman ne mutlu size! Sevinin, sevinçle coşun! Çünkü göklerdeki ödülünüz büyüktür. Sizden önce yaşayan peygamberlere de böyle zulmettiler.*"¹² şeklindeki İsa'nın sözlerini kendilerine yorumlayarak onun sadık takipçileri olduklarını iddia etmişler ve yaşamlarını bu ilkelere göre şekillendirmeye özen göstermişlerdir.¹³

Anabaptistler, Kutsal Kitap'ta bebek vaftizine yönelik herhangi bir vurgu olmadığına dikkat çekerek bu uygulamaya karşı çıkmışlardır. Bu yüzden yetişkinlik çağında vaftizi tekrar uyguladıkları için yeniden vaftiz olanlar anlamında *anabaptist* olarak nitelendirilmişlerdir. Reformun başlangıç yıllarında Luther bu topluluğu inançlarında serbest bıraksa da Protestanlığın güçlenmesiyle birlikte topluluğa yönelik bir dizi önlem alınmıştır. Bu doğrultuda vaaz vermeleri ve yeniden vaftiz olmaları yasaklanan Anabaptistler, duruma muhalefet ettikleri takdirde idam cezasıyla karşı karşıya gelmişlerdir. 1528'de Katolikler ile Lutherciler'in görüş birliğiyle kabul ettiği V. Charles'in imzasını taşıyan imparatorluk kanunuyla topluluğun bütün üyeleri ölüme mahkûm edilmiştir. Böylece hem Protestanlar hem de Katolikler tarafından sapkın olmakla ve Avrupa'nın sosyal dengesini bozmakla itham edilen binlerce Anabaptist, inançları uğruna öldürülmüşlerdir.¹⁴

İsviçre'de yaşanan baskı, işkence ve ölüm döneminden sonra Anabaptistler artık bu ülkede bir gelecek tasavvur edemedikleri için başta Almanya, Avusturya, Hollanda ve Polonya olmak üzere Avrupa'nın birçok ülkesine göç etmişlerdir. Ancak gittikleri yerlerde hükümete karşı sivil itaatsizliği savundukları için vatansever olmamakla suçlanmışlardır. Bütün bu gelişmeler Anabaptistler arasında da görüş ayrılıklarının yaşanmasına sebep olmuş ve genel anlamda temel inanç esaslarının üzerinde ittifak kuran ancak uygulama boyutunda birbirinden farklı hareket eden topluluklar oluşmuştur.¹⁵ Böylece her biri liderlerinin ismiyle anılan Mennonitler, Hutterciler, Brethrenler ve Amişler gibi farklı yaşam biçimine sahip Anabaptist cemaatler oluşmaya başlamıştır.¹⁶

1660'lara geldiğinde bazı İsviçreli Anabaptistler güneybatı Almanya ile sınırı olan Fransa'nın Alsas bölgesine göç etmişlerdir. Bu dönemde Anabaptizm içerisinde Mennonitler ve Amişler olmak üzere önemli bir ayrışma yaşanmıştır. 1693'te Alsas Kilisesi'nin yaşlı üyelerinden biri olan Jakob Ammann (1644-1730) Mennonitlerin açık bir şekilde dini bir arka plandan saptığını hissetmiştir. Sonraları Amişler olarak bilinen daha muhafazakâr ve disiplinli bir topluluk kurmaya karar vermiştir. Amişler, Mennonitlerden daha fazla riyazet, sadelik, saflık, verimlilik, çalışma ahlakı ve belki de en önemlisi tevazu ve aile birliği gibi değerleri bünyelerinde barındırmaktadırlar. Bu doğrultuda

10 Çatalbaş, *Radikal Reformistler: Hıristiyanlıkta Anabaptist Hareket*, 25.

11 Walter Klaassen, "Anabaptism and Reformation", *Canadian Journal of Theology* 8/1 (1962), 36-37; Çatalbaş, *Radikal Reformistler: Hıristiyanlıkta Anabaptist Hareket*, 25-26.

12 *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi-Yeni Yaşam Yayınları, 2013), Mt.5:11-12.

13 Driedger, "Anabaptism", 49-50.

14 Çatalbaş, *Radikal Reformistler: Hıristiyanlıkta Anabaptist Hareket*, 32-33.

15 Klaassen, "Anabaptism and Reformation", 41-42.

16 Choy, "Religion and the Family: The Case of the Amiş", 6.

yaşam tarzlarını korumak adına potansiyel etkilerini düşünmeksizin teknolojik yenilikleri kabul etmeme noktasında dikkatli davranmaktadırlar. Kuruluşlarından yaklaşık üç yüzyıl geçmesine rağmen hâlâ bu yöndeki ilkeleri koruyan AmiŞler, duruşlarından taviz vermemektedirler.¹⁷

Jakob Ammann, Mennonitler'den ayrılma sürecinde bazı fikirler öne sürmüş ve bunlar hareketin temel prensipleri olarak kalmaya devam etmiştir. Bu fikirler İsviçre'de yılda bir kez yapılan komünyon ayininin ikiye çıkarılması, İsa'ya inanan Anabaptist Hıristiyanların cemaat ayininde birbirlerinin ayaklarını yıkaması, doktrinsel saflık ve ruhani disiplini muhafaza etmek için modaya uygun kıyafetler giyinmesinin ve sakalların kesilmesinin yasaklanması şeklindeydi. Sürecin sonunda Ammann ve onu takip edenler Anabaptist hareket içerisinde ayrı bir mezhep haline gelmiş ve AmiŞler, kurucu liderleri olarak ön plana çıkan Jakob Ammann'a nispetle isimlendirilmeye başlanmıştır.¹⁸

Siyasi anlamda bir istikrar isteyen ve kendi inançlarını özgür şekilde yaşama arzusunda olan AmiŞler, 1700'lerin ortalarında daha önce meskûn oldukları İsviçre, Almanya ve Fransa'yı terk edip ABD'nin başta Pensilvanya olmak üzere Ohio ve Indiana gibi eyaletlerine yerleşmişlerdir. Bu kararın arkasındaki en önemli neden ise Pensilvanya eyaletinin kurucusu olarak kabul edilen William Penn (1644-1718)'in demokrasi ve dinî özgürlükler konusundaki hassas duruşudur. Öte yandan Amerikan federal hükümeti de AmiŞler'e toprak yardımında bulunarak kendilerine ait bir yaşam alanında varlıklarını sürdürmelerine katkı sağlamıştır.¹⁹

AmiŞler için Avrupa'da yaşadıkları baskı döneminden sonra Amerika, gerçek anlamda bir "düşler ülkesi" konumundaydı. Ancak göç ettikleri her yerde olduğu gibi bu bölgede de kendi içlerinde bir ayrışma yaşamışlardır. Özellikle Kuzey Amerika'da kurulan çoğu AmiŞ topluluğu, nihayetinde kendi kimliklerini koruyamamış ve bununla birlikte 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinde büyük bir bölünme gerçekleşmiştir. Bu, AmiŞler'in yabancı olduğu bir durum değildi. Çünkü AmiŞ halkı başka bir bölgede varlığını sürdüren kendilerine en uygun AmiŞ cemaatine katılmakta özgürdü. Fakat 1850'den sonra farklı AmiŞ cemaatleri arasında gerilim gittikçe yükselmeye başlamıştır. 1862-1878 yılları arasında AmiŞler'de modern toplumun baskılarının neden olduğu gerilimlerle başa çıkma yöntemlerinin görüşülmesi için farklı yerlerde yıllık *Dienerversammlungen* (bakanlık konferansları) düzenlenmiştir.²⁰ Piskoposların tekdüzeliği tartışmak için bir araya gelmesi bile AmiŞ Kilisesi'nde benzeri görülmemiş bir olay olmuştur. Bu durum kendi içerisinde ilerici bir fikir barındırdığı için ilk birkaç toplantıdan sonra gelenekçi ve muhafazakâr düşünen piskoposlar, konferansları boykot etme kararı almıştır. AmiŞ topluluğunun üçte ikisini oluşturan daha ilerici üyeler, AmiŞ Mennonite adıyla tanınmaya başlamışlar ve sonunda Mennonite Kilisesi'yle birleşmeye karar vermişlerdir. Daha geleneksel düşünen gruplar ise Eski Düzen AmiŞ olarak isimlendirilmişlerdir.²¹

Eski Düzen AmiŞler'de teknolojik faaliyetlere rağbet olmamıştır. Ancak göç ettikleri yer olan Amerika'nın bir teknoloji ülkesi olması, AmiŞler arasında bu olgunun her geçen gün daha belirgin bir şekilde etkisini hissettirmesine neden olmuştur. Bu nedenle 1920'lerin sonunda AmiŞler arasında at arabası (*buggy*) yerine modern arabayı kullanmak isteyen Beachy AmiŞ grubu ortaya çıkmış ve bu grup ana akımdan ayrılmıştır.²² Bütün bu ayrılık süreçlerinin sonunda Eski Düzen AmiŞler sadece kendi yaşam ilkelerini uygulayabildikleri Pensilvanya eyaletindeki Lancaster Kasabası'na yerleşmişlerdir. Bu anlamda bölge 1900 yılında 500 AmiŞli'ye ev sahipliği yaparken günümüzde 33.000'den fazla kişi yaşamaktadır. Bu bölgedeki toprakların üçte ikisi tarım için kullanılmakta ve bölgenin ABD'deki sulak olmayan araziler arasında en verimli çiftliklere sahip olduğu söylenmektedir. Ancak AmiŞler, teknoloji karşıtlığı nedeniyle tarımın modernizasyonunu gerçekleştirmemişlerdir. Bu anlamda ölçek anlamında küçük ve genellikle lokal ihtiyaçları karşılamak üzere planlaması yapılmış çiftlikler ortaya çıkmıştır.²³

2. AmiŞ Topluluğunun Yönetim Biçimi ve Grup Kuralları

AmiŞ, Hıristiyan inancının Anabaptist hareketine bağlı olarak gelişen bir mezheptir. Ancak bu mezhebi nispeten diğerlerinden ayıran unsur Amerikan toplumunun bireyselciliğinin içerisinde bile komünal, konformist ve sadelik esasına dayalı bir yaşam biçimini benimsemesidir. AmiŞ toplumunun temel yapı taşlarından biri, "kilise bölgeleri" şeklinde organize olmalarıdır. Bu bölgeler vaftiz edilmiş üyeler ve vaftiz edilme yaşına az bir süre kalmış olan kişilerden oluşan birkaç düzine aileden meydana gelir. Aileler arasından bir piskopos, iki papaz ve bir diyakoz olmak

17 Dana, "A Humility-Based Enterprising Community: The AmiŞ People in Lancaster County", 43.

18 Donald B. Kraybill, "AmiŞ", *Encyclopedia.com* (27 Haziran 2018).

19 Dana, "A Humility-Based Enterprising Community: The AmiŞ People in Lancaster County", 142-143.

20 Karen M. Johnson-Weiner, *New York AmiŞ: Life in the Plain Communities of the Empire State*, Ithaca (New York: Cornell University Press, 2017), 224.

21 Steven M. Nolt, "Who Are the Real AmiŞ? Rethinking Diversity and Identity Among a Seperate People", *Mennonite Quarterly Review* 82/3 (2008), 383.

22 Joshua Brown, "The Changing Sociolinguistic Identities of the Beachy AmiŞ-Mennonites", *Journal of AmiŞ and Plain Anabaptist Studies* 7/1 (2019), 24.

23 Dana, "A Humility-Based Enterprising Community: The AmiŞ People in Lancaster County", 143.

üzere dört kişiden oluşan kilise liderleri, kura yöntemiyle belirlenir.²⁴ Kilise liderlerinin resmi bir eğitimi veya niteliği yoktur. Bu kişilerin Amiş inançlarını desteklemeleri, grup tarafından aday gösterilmeleri için yeterli bir sebeptir. İncil’den alıntılanmış pasajları içeren bir kâğıt parçası, ilahi kitaplarına yerleştirilir ve adaylardan bu kitaplardan birini seçmeleri istenir. Kâğıt parçasının bulunduğu ilahi kitabını seçen kişiler, Tanrı tarafından seçilmiş sayılır.²⁵

Amiş mahallelerinin büyüklüğü kırk aileyi veya daha fazlasını aştığında her biri kendi kilise liderlerine sahip iki mahalleye bölünür. Küçük ölçekli bu sosyal örgütlenme biçimi, onların Kuzey Amerika’da bulunan diğer birçok dini gruptan ayrılmalarının veya farklılıklarının bir simgesidir. Amişler, merkezinde kilise olan bu bölgelere *gemeinde* (topluluk) veya bu kelimenin kısa formu olan *gemee* ve *gmay* ismini verirler.²⁶ Bu kelime Alman sosyolog Ferdinand Tönnies tarafından formüle edilen *gemeinschaft* (toplum) kavramıyla aynı köke sahiptir. Tönnies geleneksel ve yerel topluluk bağları güçlü olan aile biçimine *gemeinschaft*; bunun karşısında yer alıp modern aileyi temsil etmek için *gesellschaft* kavramlarını kullanmıştır.²⁷

2.1. Ordnung

Amişler uygulamalarını, giyim tarzlarını ve olaylara bakış açılarını şekillendiren bir dizi davranış kuralına sahiptirler. *Ordnung* (düzen) adı verilen bu kurallar Amişler’in inançlarını daha düzenli bir şekilde yaşamaları ve bunu sürdürmeleri için oluşturulmuş bir sistemdir. *Ordnung* kuralları büyük ölçüde sözlü olmalarına rağmen bunların yazılı olan bölümleri de mevcuttur. Amiş inancına bağlı olanlar ile bu inancı benimsemeyenler arasındaki ayrım bahsi geçen kurallara tâbi olmakla anlam kazanmaktadır.²⁸ *Ordnung* kuralları, Kilise’nin tüm üyeleri tarafından yılda iki kez gözden geçirilir. Bu denetleme ve tetkik aşamasından sonra eğer üyelerin tamamı kurallar hakkında görüş birliğinde olurlarsa komünyon uygulanarak bir anlamda süreç tamamlanır. Bu kurallar arasında bulunan elektrik hattı, telefon ve otomobil kullanımına dair yasaklamalar veya sınırlamalar ile giyim tarzına yönelik düzenlemeler de dâhil olmak üzere günlük yaşamın birçok yönünü kapsayan temel ilkeler, her bir üye tarafından titizlikle gözetilmelidir.²⁹

Her kilise bölgesi diğer tüm bölgelerden belirli farklarla ayrılmış bir *Ordnung*’a sahip olabilir. Bu durum Amiş içindeki çeşitliliğin birincil kaynağıdır ve bu model aynı zamanda her kilise bölgesinin üyeleri arasında yüksek derecede katılım ve uyum sağlanmasına hizmet eder. Amiş olarak vaftiz edilmek ve *Ordnung*’a bağlılık yemini etmek, Amişler için Tanrı’nın iradesine itaatin sembolüdür. Bu noktada Amerikan toplumunun seküler yapısına atıfta bulunarak uyumsuz olmayı tercih eden Amişler, ironik bir şekilde kendi aralarında yüksek derecede bir uygunluk şartı aramaktadırlar. Buna bağlı olarak düzenden sapan üyelere bir kilise ayini sırasında alenen itirafta bulunmaları istenmekte, sürecin sonunda ise ısrarcı ve ciddi suçlular aforoz edilip topluluktan dışlanmaktadır.³⁰

Amiş topluluğunda *Ordnung* kurallarına bağlı olarak gelişen *Meidung* (kaçınma) ve *Gelassenheit* (sakinlik) terimleri de ön plana çıkmaktadır. *Meidung* aforoz edilmiş ve dışlanmış, yani *Ordnung*’a karşı ciddi eylemler nedeniyle Amiş inancını bırakması istenmiş eski üyelerle arkadaşlığı kesmek ve bunlardan uzaklaşmak anlamına gelir. Yalnızca vaftiz edilmiş yetişkinler *Meidung*’a tâbidir. Kaçınma son çare olarak kabul edilir. Bununla birlikte kişi içtenlikle tövbe ederse Amiş topluluğuna geri alınabilir. *Gelassenheit* ise Tanrı’nın otoritesine boyun eğmek anlamına gelir. Bu, aynı zamanda Amiş davranışlarını şüphe barındırmayacak şekilde kabul etmektir. *Gelassenheit*, sade bir hayat yaşama ve verdiği nimetler için Tanrı’ya şükretme inancıdır. Amiş okullarında çocuklara “JOY” şeklinde kodlanmış sloganik ifadeler öğretilir: J (Jesus) kişinin ilk önce düşünmesi gereken İsa’yı, O (other) ikinci olarak topluluğun diğer üyelerini ve son olarak Y (you) sondan gelmesi gereken kişinin kendisini temsil eder. Bununla birlikte Amiş topluluğu içerisinde çocuklara daha erken yaşlarda kelimelerin zarar ve uyumsuzluğa neden olabileceği inancından dolayı küfürlü, şiddet içeren ve tehdit edici sözlerden kaçınmaları telkin edilir.³¹

24 Joseph Donnermeyer vd., “The Amish Population: County Estimates and Settlement Patterns”, *Journal of Amish and Plain Anabaptist Studies* 1/1 (2013), 75.

25 Weyer vd., “A Look Into the Amish Culture: What Should We Learn?”, 141.

26 Donnermeyer vd., “The Amish Population: County Estimates and Settlement Patterns”, 75.

27 Gordon Marshall, “Gemeinschaft and Gesellschaft”, *Encyclopedia.com* (18 Mayıs 2018).

28 Weyer vd., “A Look Into the Amish Culture: What Should We Learn?”, 141.

29 Donald B. Kraybill vd., “Symposium Review of the Amish”, *Journal of Amish and Plain Anabaptist Studies* 2/2 (2014), 282.

30 Hostetler, *Amish Society*, 85.

31 Weyer vd., “A Look Into the Amish Culture: What Should We Learn?”, 141.

2.2. Rumspringa

Amişler ve diğer Anabaptistler, insanların küçük yaşlarda vaftiz edilmesine anlam vermezler. Bu görüşleri nedeniyle Avrupa’da zulme uğrayan Amişler yine de yetişkin vaftizinde ısrarcı olmuşlardır. Küçük yaşlardan beri ebeveynlerinin boyunduruğu altında büyüyen ve onların kurallarına tâbi olan Amiş üyeleri, reşit olduklarında Kilise’ye kalıcı bir bağıllık yapıp yapmayacakları noktasında tercih hakkına sahiptirler.³² Amiş gençleri bu süreçte kararlarını etkileyebilecek bir testten geçerler. *Rumspringa* (koşmak veya zıplamak), kuralların gevşetilebildiği ve bazı uygunsuz davranışların tolere edilebildiği ergenlik dönemi için kullanılan genel bir terim olarak bu süreci tanımlar. *Rumspringa* döneminde Amiş gençleri henüz vaftiz edilmedikleri için (izin verilen ve yasaklanan davranış anlamında) Kilise’nin kurallarına tâbi değildirler. Bu nedenle kural dışı bir harekette bulduklarında akrabalar ve tüm toplum tarafından dışlanmaktan korkmazlar. Bu süre zarfında Amiş gençlerinin neredeyse tamamı aileleriyle birlikte yaşamaya devam ederler; büyük bir çoğunluğu geleneksel davranış kurallarına bağılıdır ve partilere katılmazlar veya ebeveynleri ve Kilise yetkilileri tarafından kötü olarak nitelendirilen davranışlarda bulunmazlar. Öte yandan araba kullanmak, modern kıyafetler giymek, televizyon, DVD oynatıcı, radyo veya cep telefonu satın almak gibi “dünyevi” faaliyetleri test eden, hatta uyuşturucu kullanan belirli sayıda Amiş gençleri de vardır. Bazı Amiş gençleri ise hafta sonları ebeveynlerinin kontrolünde olmadıkları için alkol kullanmakta, topluluktan uzaklaşıp kendi başlarına yaşamakta ve bu sayede Amerikan yaşam tarzını olabildiğince fazla test edebilme imkânı elde etmektedirler. *Rumspringa*, genç bir kız veya erkek için Amiş olup olmayacağına nihai bir karar vermesiyle sona erer. Bu bağlamda Amiş üyesi genç yetişkinlerin bir eş bulması ve vaftiz edilmesi beklenir. İstatistikler büyük Amiş topluluklarındaki ergenlerin yaklaşık yarısının ve daha küçük topluluklarda yaşayan gençlerin çoğunluğunun *Rumspringa* sırasında Amiş giyim veya davranış normları içinde kaldığını göstermektedir.³³

3. Amişler’de İbadet

Amişler her pazar günü genellikle kendi evlerinde toplanıp erkeklerle kadınların ayrı odalarda oturması suretiyle ibadetlerini yerine getirirler. İbadet, bir vaizin veya kilise bölgesinin piskoposunun yaptığı kısa bir vaazla başlar, ardından kutsal metinlerden pasajlar okunup sessizce dua edildikten sonra daha uzun bir vaazla devam eder. İbadet, enstrümantal eşlik veya uyum olmadan söylenen ilahilerle zenginleştirilir. Ayın sırasında okunan ilahiler genellikle çok yavaştır, bu yüzden tek bir ilahinin bitmesi yaklaşık 15 dakika sürebilir. İbadeti öğle yemeği ve cemaatin kendi arasında yaptığı sosyalleşme faaliyetleri takip eder. Ayınlar, kutsal yazılar ve tüm ilahiler Almancadır. İbadet sırasında görev yapan Amiş vaizleri ve diyakozları cemaat tarafından aday gösterilen bir grup erkek arasından kurayla seçilirler.³⁴ Ömür boyu hizmet eden bu kişilerin resmi bir eğitimleri yoktur.³⁵

Sakramental anlamda yetişkin vaftizini benimseyen Amişler’de bu uygulama Amiş Kilisesi’ne kabulün bir parçasıdır. Bu anlamda *Rumspringa* sürecinden sonra Kilise’ye katılmamayı tercih edenler genellikle arkadaşlarını ve ailelerini ziyaret edebilirler, ancak vaftiz edildikten sonra kiliseden ayrılanlar normalde tüm topluluk tarafından dışlanırlar. Vaftiz olmak üzere bekleyen gençler ise Tanrı’ya ve Kilise’ye teslimiyetlerini ve alçakgönüllülüklerini sembolize etmek için ellerinden birini yüzlerine koymak suretiyle otururlar. Tören sırasında bir diyakoz, piskoposun eline kovadan su doldurur ve piskopos da Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına kişinin baş bölgesine bu suyu üç kez serper. Ardından piskopos, Kilise’nin her yeni erkek üyesini kutsar ve her birini Kilise’nin kardeşliğine kutsal bir öpücükle selamlayarak dâhil eder. Piskoposun karısı da benzer şekilde her yeni kadın Kilise üyesini kutsar ve selamlar.³⁶

Amişler’de vaftiz dışında uygulanan diğer bir sakrament ise komünyondur. Komünyon ayini genellikle ilkbahar ve sonbahar olmak üzere yılda iki kez yapılır. Kilise bölgeleri, cemaatin birliğinin bir sembolü olan komünyon sırasında kendi *Ordnung*’unu yeniden teyit eder. Sadece vaftiz edilmiş üyelerin, birbirlerinin ayaklarını yıkayıp kurulumalarıyla sona eren komünyona katılmalarına izin verilir.³⁷ Hostetler’e göre bu noktada altı ayda bir komünyon sıklığında ısrar eden ve ayak yıkama ritüelini yeniden başlatan Jacob Amman’ı hatırlamak önemlidir.³⁸

32 Çatalbaş, *Radikal Reformistler: Hristiyanlıkta Anabaptist Hareket*, 186-187.

33 Tom Shachtman, *Rumspringa: to Be or Not to Be Amiş* (New York: North Point Press, 2006), 11-13.

34 Kurayla seçilme sistemi Elçilerin İşleri 1:23-26’da geçen şu pasajlara dayanmaktadır: “Böylece iki kişiyi, Barsabba denilen ve Yustus diye de bilinen Yusuf ile Mattiya’yı önerdiler. Sonra şöyle dua ettiler: ‘Ya Rab, sen herkesin yüreğini bilirsin. Yahuda’nın, ait olduğu yere gitmek için bıraktığı bu hizmeti ve elçilik görevini üstlenmek üzere bu iki kişiden hangisini seçtiğini göster bize.’ Ardından bu iki kişiye kura çektiler; kura Mattiya’ya düştü. Böylelikle Mattiya on bir elçiye katıldı.”

35 Greksa, Korbin, “Amiş”, 558.

36 Hostetler, *Amiş Society*, 77-80.

37 Lawrence Greksa, Jill Korbin, “Amiş”, *Encyclopedia of Medical Anthropogy*, ed. Carol R. Ember, Melvin Ember (New York: Plenum Press, 2004), 558.

38 Hostetler, *Amiş Society*, 222.

Amişler’de vaftizde olduğu gibi komünyon sırasında da İngilizce “*holy kiss*” (kutsal öpücük) veya “*kiss of peace*” (barış öpücüğü) şeklinde kaynaklarda zikredilen selamlama türü uygulanır. Bu uygulamanın kaynağı İncil’de yer alan “*Birbirinizi kutsal öpüşle selamlayın.*”³⁹ ve “*Sonra hepsi acı acı ağlayarak Pavlus’un boynuna sarıldılar, onu öptüler.*”⁴⁰ şeklindeki pasajlardır. Bundan hareketle komünyon sırasında vaazdan sonra masa etrafındaki üyeler ayağa kalkar, bir kişi diğerini öper ve her üye için bu süreç tamamlanana kadar devam eder.⁴¹ Komünyon ayini sırasında yerine getirilen ayak yıkama ritüeli ise yine İncil’e dayanmaktadır. “*İsa yemekten kalktı, üstlüğüünü bir yana koydu, bir havlu alıp beline doladı. Sonra bir leğene su doldurup öğrencilerin ayaklarını yıkamaya ve beline doladığı havluyla kurulamaya başladı.*”⁴² pasajını kaynak gösteren Amişler, bunu mütevazılığın, alçakgönüllülüğün, arınmanın ve Mesih’in kanında ruhun saf hale gelmesinin bir sembolü olarak görürler.⁴³

4. Geçiş Ritüelleri (Doğum, Evlilik ve Ölüm)

Amiş inancı gereği evlilik, vaftiz edilmiş bireyler arasında gerçekleşir. Gençlerin 18-22 yaş aralığında vaftiz oldukları göz önünde bulundurulursa bu aşamadan sonra genellikle çok yakın bir zamanda evlilik törenleri yapılır. Kendi kültürel kodlarını korumak amacıyla Amişler, Kilise’nin dışından yapılacak evlilikleri kabul etmezler. Yine de nadir durumlarda Amiş’li biriyle evlenmek isteyen yabancıların Amiş topluluğuna katıldığı görülebilir. Amişler’in düğünleri genellikle sonbaharın sonlarında, hasattan sonraki perşembe günleri yapılır.⁴⁴ Gelin, diğer resmi toplantılarda tekrar giyilmek üzere mavi bir keten elbise giyer. *Ordnung* yasalarına göre kişisel takılar yasaklandığı için geline makyaj yapılmaz ve herhangi bir nişan yüzüğü veya alyans takılmaz. Birkaç saat sürebilecek evlilik töreninin ardından ziyafet, şarkı söyleme ve hikâye anlatımını içeren bir topluluk resepsiyonu düzenlenir. Yeni evliler, düğün gecesini gelinin ailesinin evinde geçirirler.⁴⁵ Öte yandan kereviz, Amiş düğünlerinde sunulan sembolik yiyeceklerden biridir. Vazolara konan kerevizler çiçek yerine evi süslemek için de kullanılır. Kereviz Amiş kültüründe iyi şans, doğurganlık ve verimliliği sembolize eder.⁴⁶

Amiş toplumunda Kilise ve cemaatten sonra en önemli kurum ailedir. Modern toplumlardan daha genç yaşlarda evlenen Amiş yetişkinleri için aile kurmak ve çocuk sahibi olmak hayatın bir parçasıdır. Amişler için evlilik, Tanrı tarafından tesis edilen kutsal bir bağlılık eylemidir. Amişler’de inanç kavramı çok değerli olduğu için genellikle gençlerin Amiş olmayan biriyle evlenmesi yasaklanmıştır. Yabancı biri Amişli’yle evlenmek isterse Amiş inancına sahip olmalı ve Amiş yaşam tarzını benimsemelidir. Erken yaşlarda evlenen Amişler’den mümkün olduğu kadar çok çocuk yapmaları istenir. Geniş ailenin Tanrı’nın bir lütfü olduğuna inanan Amişler için çiftlik işlerini idame ettirebilmek oldukça fazla aile bireyine sahip olmayı gerektirir.⁴⁷

Amişler, ölümün trajik yönü üzerinde durmama eğilimindedirler. Onlar, ölüm olgusu karşısında metanetli ve çekingen bir tavır takınırlar. Ancak bu durum Amişler’in yakınlarını kaybetmenin acısını çekmediği ya da yas tutmadıkları anlamına gelmez. Burada asıl husus ölümün Tanrı’nın iradesi doğrultusunda gerçekleşmesi ve insanların bu durumun önüne geçemeyişidir. Sıradan bir cenaze töreni genellikle ölen kişinin evinde düzenlenir. Merhum, odanın ortasında açık bırakılan tabuta yerleştirilir ve vaiz tarafından biri yaklaşık yirmi dakika diğeri de bir saat süren iki vaaz verilir. Ayin bittikten sonra tabutun kapağı kapatılır ve cenaze bir arabanın vagonuna konularak mezarlığa götürülür. Mezar, Amişli bireyin arkadaşları tarafından kazılır ve ölü defnedildikten sonra da kapatılır. Amiş mezarlığında bulunan mezar taşları sade, süssüz ve genellikle aynıdır. Tahtadan yapılan mezar taşlarının üzerine genellikle merhumun adı ile birlikte doğum ve ölüm tarihleri yer alır veya İsviçre Amişleri’nde olduğu gibi sadece isminin baş harfleri bulunur. Ahşap malzeme zamanla yıprandığı için hayatın geçici doğasını insana hatırlatır. Mezarlıktaki işlemlerden sonra da topluluk yemek için bir araya gelir ve böylece tören sona ermiş olur.⁴⁸

39 2Ko.13:12.

40 Elç.20:37.

41 Çatalbaş, *Radikal Reformistler: Hıristiyanlıkta Anabaptist Hareket*, 189.

42 Yu.13:4-5.

43 Hostetler, *Amiş Society*, 83-84.

44 Kraybill, “Amiş” (27 Haziran 2018).

45 Beth Rice, “Amiş Wedding Traditions”, *Dutchcrafters* (28 Şubat 2019).

46 Kevin Williams, “Amiş Wedding Celery Soup-Fertility or Just Delicious?”, *Amiş 365* (23 Ocak 2023).

47 Hostetler, *Amiş Society*, 145-155.

48 Hostetler, *Amiş Society*, 200-207.

5. Amiş Ahlakı

Amiş uygulamalarının tamamı temelde birbirine zıt iki kavram kümesi etrafında şekillenir. Amişler *Hochmut*'u (gurur, kibir) reddederler; *Demut*'a (alçakgönüllülük) veya *Gelassenheit*'e (sakinlik, soğukkanlılık) yüksek değer atfederler. Grup normları aracılığıyla ifade edildiği şekliyle Tanrı'nın iradesine boyun eğme isteği, içinde yaşadıkları Amerikan kültürünün merkezinde yer alan bireysellik anlayışıyla çelişir. Amişler'in bireysellik karşıtı bir yönelim sergilemeleri onları cemaatlerine daha çok bağlamakta, özellikle ticarete rekabet olgusunu ortadan kaldırmakta ve topluluk içerisinde kibir olgusunu engellemektedir. Kültürel tutumlarını ve topluluk normlarını Kutsal Kitap'a göre düzenleme gayreti içerisinde olan Amişler'in yaşam biçimini özetleyen şu üç pasaj onlar arasında sık sık dile getirilir:

“İnanmayanlarla aynı boyunduruğa girmeyin. Çünkü doğrulukla fesadın ne ortaklığı, ışıkla karanlığın ne paydaşlığı olabilir?”⁴⁹

“Bu nedenle, ‘İmansızların arasından çıkıp ayrılın’ diyor Rab.”⁵⁰

“Bu çağın gidişine uymayın; bunun yerine, Tanrı'nın iyi, beğenilir ve yetkin isteğinin ne olduğunu ayırt edebilmek için düşüncenizi yenilenmesiyle değiştirin.”⁵¹

Gelassenheit ruhu Amiş topluluğu içerisinde kendini itaat, alçakgönüllülük ve sadelikle gösterir. Amiş düşüncesine göre Tanrı'nın iradesine itaat en önemli dini değerken bunun karşısında yer alan itaatsizlik ise tehlikelidir ve itiraf edilmediği takdirde sonsuz ayrılığa götürür. Her düzeyde otoriteye boyun eğmek, düzenli bir topluluk oluşması için temel ilkedir. Çocuklar erken yaşta itaat etmeyi öğrenirler. İtaatsizlik tomurcuk halinde kısırılır ve engellenmeye çalışılır. Öğrenciler Amiş sisteminin öğretildiği okullarda sorgusuz sualsiz öğretmenlerine itaat ederler. Yetişkinler, Kilise'nin kurallarına boyun eğen, yaşlılar arasından seçilen yöneticiler ise Rab'be itaat eden piskoposlara teslim olurlar.⁵² Böylece Amişler, kendi çiftliklerinde çalışarak ve dış dünyayla aralarına mesafe koyarak ömür boyu topluluk kurallarına bağlı bir şekilde hayatlarına devam ederler. Modernleşmeye direnerek toplumlarını öteki gruplardan ayıran Amişler, kendilerine bir tür sosyal marjinalite statüsü vermişlerdir. Onlar enerjilerini din, aile, çalışma ahlakı ve yenilik ya da modernleşme olmadan kendi işlerini başarılı bir şekilde yapmaya odaklanmışlardır.⁵³

5.1. Amişler'de Tarım ve Ticaret

Amişler için tarım, Avrupa'daki köklerine uzanmaya kadar bütün zamanların en önemli uğraş alanı olmuştur. Çiftçilik yapmayanlar dâhil, çoğu Amiş için çiftlik sahibi olmak en ideal meslektir. Çünkü çiftçilik, ailelerin birlikte çalışmasına ve babaların evde kalıp otoriteyi sağlamasına olanak tanır. Çiftliklerde çocuklarıyla birlikte çalışan ebeveynler gelecek nesle sıkı çalışma, kaynakları verimli kullanma ve tutumluluk gibi değerleri aktarma imkânı elde ederler.⁵⁴ Bu anlamda *Ordnung* kuralları çerçevesinde uygulanan bir iş ahlakına sahip olan Amiş topluluğu, canlı güç kaynağı kullanarak zenginleşmiş ve modernleşme olmadan ekonomik kalkınmanın mümkün olduğunu göstermiştir. Amişler, modernizmin gerekliliğini yaşamlarından dışlayarak son derece disiplinli bir iş ahlakı ve mikro ölçekli işletmelere eğilim gösterme yöntemiyle ekonomik gelişime değer veren insanların aşırı bir örneğidir. Amiş toplumundaki girişimci çalışma şartları bir yandan insanların hayatlarını idame ettirmesine diğer yandan dini inançlarını eksiksiz bir şekilde yerine getirmelerine imkân tanımaktadır. Bu nedenle Amişler'in girişimcilik görüşü, maddi kârın maksimize edilmesinin ötesinde bir olguya, yani toplum için çalışma gayretinde bulunmaya işaret eder.⁵⁵

Amişler'in büyük bölümünün yaşadığı Lancaster Kasabası'ndaki binlerce Amiş çiftliği genellikle küçük çaplıdır ve kâr amacı gütmemektedir. Ekin döneminde dikkatli bir planlamanın yapılabilmesi için çiftliklerin bakımına saatlerce zaman harcanır. Bu durum aynı zamanda Amiş çiftçilerinin dünyanın en üretken insanları arasında olmalarını sağlar. Amiş halkı sahip oldukları topraklara derin bir sevgi beslerler, bu nedenle ürün rotasyonunu çok ciddiye alırlar. Enerjilerinin çoğunu zayıf toprakları verimli tarım alanlarına dönüştürmeye odaklayan çiftçiler, toprağın verimini düşürdüğüne inandıkları traktörler yerine tarlalarını atlarla sürerler.⁵⁶

49 2Ko.6:14.

50 2Ko.6:17.

51 Ro.12:2.

52 Randall E. Basham, “Technology and Community in a Rural Culture: The Amiş”, *Cultural and Religious Studies* 7/12 (2019), 664.

53 Dana, “A Humility-Based Enterprising Community: The Amiş People in Lancaster County”, 145.

54 Greksa, Korbin, “Amiş”, 558-559.

55 Dana, “A Humility-Based Enterprising Community: The Amiş People in Lancaster County”, 145.

56 David G. Sommers, Ted L. Napier, “Comparison of Amiş and Non-Amiş Farmers: A Diffusion/Farm-Structure Perspective”, *Rural Socio-*

Dine verilen değer ticari kâr elde etmeye oranla daha yüksek olduğu için Amişler, büyük çiftliklere sahip olmayı arzu etmezler. Çünkü onlar için küçük çiftlikler ailelerin birbirine daha yakın yaşamalarına izin verir. Öte yandan bu insanlar komşularının olmasını, büyük bir çiftliğe sahip olmaya tercih ederler. Bu nedenle kendi küçük çiftliklerinde genellikle yiyecekleri ürünleri yetiştiren Amişler, yetiştirdiklerinin çoğunu da yerler.⁵⁷ Yaygın ürünler arasında mısır, buğday, soya fasulyesi, arpa, tütün, patates ve diğer sebzeler vardır. Mevsimsel olarak ürün listelerinde değişiklik görülebilir. Yetiştirilen gıdalar akrabalar, komşular, arkadaşlar ve dünya çapındaki ihtiyaç sahibi kimselerle paylaşılır. Öte yandan bazı zamanlarda tüketim fazlası ürünler, topluluk kuralları göz önünde bulundurularak çeşitli ihtiyaçların karşılanması için satılır.⁵⁸

Amiş çiftlikleri sadece toprak mahsullerinin üretimine ayrılmaz. Bunun dışında Amişler sahip oldukları çiftlik hayvanlarından da ürün elde etmektedirler.⁵⁹ Ortalama 6 atı ve 35 süt ineği olan sıradan bir Amiş çiftçisi, ister 50 ister 100 dönümlük bir araziye sahip olsun, bunun yaklaşık 10 dönümünü hayvanlar için meraya ayırmak zorundadır.⁶⁰ Teknolojiye mesafeli davranılan Eski Düzen Amiş topluluklarında inanç ve kültürel değerlere aykırı olduğu için elektrik sistemi kullanılmaması nedeniyle inekler ya elle ya da dizel motorlu sağım makineleri ile sağılır. Elde edilen süttten dondurma yapımına izin verilse de bunun satışı kurallar gereği yasaktır. Bütün bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda kendi ineklerini sağan; dondurmalarını yapan; meyve ve sebzelerini eken; sığır, domuz ve kümes hayvanlarını besleyen Amişler'in beslenme tarzı, ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeydedir. Bununla birlikte genellikle eril olan buzağılar etleri için satılır ve elde edilen para un, şeker ve bazen de kahveye harcanır.⁶¹

Amiş çiftlikleri aile üyelerinin ortak malıdır. Bu yüzden çiftlikler nesilden nesle aynı ailenin mülkü olarak kalmaktadırlar. Çocuklar küçük yaşlardan itibaren hem sosyal hayatlarında sürekli tarımsal faaliyetlerde buldukları hem de okulda tarım eksenli bir eğitimle karşılaştıkları için neredeyse bu iş kolunu diğer mesleklere tercih ederler. Ancak özellikle son yıllarda Amiş nüfusunda yaşanan ciddi artışlar ailenin her bir üyesine yetecek kadar tarım arazisinin bulunmaması sorununu doğurmuştur. Bu durum doğal olarak genç Amişler'in tarım dışı faaliyetlere yönelmesine neden olmuştur. Böylece Amişler'in çoğu hâlâ çiftlik işleriyle uğraşmalarına rağmen bir kısmı da ahşap işçiliği, marangozluk, kır evi endüstrisi gibi farklı iş alanlarına yönelmişlerdir.⁶² Genellikle mobilya yapımı ve çiftlik ekipmanı imalatı iki baskın küçük işletme türü olsa da konut veya ticari binaların çatı kaplaması, sıhhi tesisat ve boya-badana işlerinde uzmanlaşmış inşaat firmaları da öne çıkar. Amiş ve Amiş olmayan üreticilerden toptan alınan ürünleri (gıda, giyim, donanım, ekipman ve aletler) satan perakende mağazaları da küçük işletmelerin önemli bir bölümünü oluşturur.⁶³

Mikro ekonomi ölçeğinde değerlendirilebilecek Amiş şirketlerinde genellikle aile üyeleri ve diğer birkaç çalışan için mütevazı bir gelir elde edilmektedir. Bu şirketlerde çalışan Amişler için birincil motivasyon kaynağı finansal ödüller ve büyümeden ziyade dinî ve kültürel değerler, yaşam tarzı tercihleri ve ailelerin bir arada çalışmasından duyulan tatmindir.⁶⁴ ABD Küçük İşletme İdaresi (SBA)'nin bu tür firmalara yardımcı olacak programları olmasına rağmen Amişler ekonomideki hükümet etkileşimini uygun bulmadığı için hükümetin bu yöndeki desteğini kabul etmezler. Bu nedenle Amerikan Sosyal Güvenlik Yasası (ASSL), Amişler'in serbest meslek vergisinden muafiyet başvurusunda bulunmasına izin verir.⁶⁵

Bir aile işletmesi olan Amiş şirketleri, teknolojidten büyük oranda kaçınılması nedeniyle makineleşmeden ve bunun potansiyel sonucu olan seri üretimden uzak durma eğilimindedirler. Detaylara çok dikkat eden işçiler, yüksek ürün kalitesinin ortaya çıkmasını sağlarlar. Bu nedenle şirketler çoğu işletmenin sağlayabildiğinden daha fazla müşteriye sahiptirler. Buna rağmen Amiş girişimcilerinden hiçbiri genişlemeye ilgi göstermez. Bunun nedeni, Amişler için önemli olan alçakgönüllülük ve tevazu kavramlarının büyümeyle birlikte yok olacağı endişesidir.⁶⁶

logy 58/1 (1998), 132.

57 Rhonda Lou Yoder, *Amiş agriculture in Iowa: a preliminary investigation* (Iowa State University Capstones: Iowa State University, Retrospective Theses and Dissertations, 1990), 68-69.

58 Dana, "A Humility-Based Enterprising Community: The Amiş People in Lancaster County", 149.

59 Hostetler, *Amiş Society*, 132.

60 Dana, "A Humility-Based Enterprising Community: The Amiş People in Lancaster County", 149.

61 Sommers, Napier, "Comparison of Amiş and Non-Amiş Farmers: A Diffusion/Farm-Structure Perspective", 136.

62 Sunny Jeong, "The Role of Social Capital for Amiş Entrepreneurs in Pursuing Informal Economic Opportunities", *Journal of Amiş and Plain Anabaptist Studies* 1/1 (2013), 136.

63 Donald B. Kraybill vd., "Sources of Enterprise Success in Amiş Communities", *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy* 5/2 (2011), 114.

64 Kraybill vd., "Sources of Enterprise Success in Amiş Communities", 113.

65 Dana, "A Humility-Based Enterprising Community: The Amiş People in Lancaster County", 149.

66 Amyaz Moledina vd., "Amiş Economic Transformations: New Forms of Income and Wealth Distribution in a Traditionally 'Flat' Community", *Journal of Amiş and Plain Anabaptist Studies* 2/1 (2014), 16-18.

5.2. AmiŞler’de Sosyal Hayat ve ÇeŞitli Faaliyetlere Karşı Sergilenen Tavrı

AmiŞler, sosyal yaŞantılarıyla Amerikan toplumu içerisinde kimliklerini koruma gayretinde bulunurlar. Bu kimliğin oluşmasındaki temel faktörler ise inanç ve uygulamalarıdır. Özellikle Eski Düzen AmiŞler, klasik anlamda Anabaptistler’in inançlarını ilk haliyle sürdürmeyi devam eden gruptur. Anabaptistler’in ortaya çıkış sürecinde her ne kadar yetişkin vaftizi diğer Protestan gruplarla önemli bir ayrılık ilkesi gibi görünse de asıl husus Kilise ve devletin birbirinden tamamen ayrılmasıdır.⁶⁷ Onlara göre kılıç/yönetim bedene, yani maddi âleme; Mesih ise manevi âleme hitap etmekteydi. Bu yüzden hükümet otoritesinin Tanrı’nın Krallığı’nda bir yetkisinin olmadığına inanmaktadırlar. Dünyanın krallığı intikam almaya, Tanrı’nın Krallığı ise sevgiye dayanır. Bu iki krallık anlayışında Kilise ile devlet arasında tamamen ayırım yapılması gerekir. Bu nedenle gruplar arasında çeşitli farklılıklar olsa da Anabaptistler, üyelerinin oy kullanma dışında herhangi bir siyasi politikayla ilgilenmelerine karşıdırlar. Bunun dışında üyeler devlet yardımlarını kabul etmekten ve devletin emeklilik veya sosyal güvenlik sistemine katılmaktan menedilirler. Ancak modern zamanlarda bazı grupların oy kullanma, siyasi partilere üye olma ve hükümet programlarında yer alma konularında daha esnek davrandığı görülmektedir. Bu noktada Eski Düzen AmiŞ gruplarında ise üyelerin devletle ilgili herhangi bir görevde bulunmamaları hususunda azami derecede özen gösterildiği aktarılmaktadır. Çünkü AmiŞler, siyasetin doğasında var olan kibir ve rekabetin kendi inançlarının temelinde olan tevazu kavramına ters düştüğüne inanmaktadırlar. Aynı zamanda bu durum onların dünyadan uzak durma ilkelerinin ve mukavemetsiz kalma prensiplerinin ihlali anlamına gelmektedir.⁶⁸

5.2.1. Teknolojik Gelişmeler

Yılda iki defa düzenlenen ve topluluktan topluluğa değişen *Ordnung* kuralları sayesinde AmiŞler, değişen koşullara göre kendilerini ayarlayabilmiş ve diğer topluluklardan ayrılabilmişlerdir. Bu anlamda AmiŞler’i modern toplumlardan ayıran en belirgin faktör, teknolojiye karşı bir tavır sergilemeleridir.⁶⁹ *Ordnung* kuralları gereği AmiŞler, birbiriyle bağlantılı iki hedefi göz önünde bulundurarak teknoloji hakkındaki kuralları formüle ederler. Öncelikle AmiŞler belirli bir uygulama veya teknolojiye izin verip vermemeye karar verirken bunun kendi değerleriyle uyumlu olup olmadığını sorgularlar. Herhangi bir teknolojik yenilik onların inançlarına, geleneklerine, topluluklarına ve aile yapılarına yönelik bir tehdit unsuru barındırıyorsa onu engellerler. Bu anlamda AmiŞler yalnızca içinde yaşadıkları modern Amerikan dünyasının değil, aynı zamanda bu toplumdaki pek çok makine ve yöntemin de dikkat dağıtıcı olduğuna düşünmektedirler. Örneğin AmiŞler bir otomobile sahip olmaktan kaynaklanabilecek gururun, güç duygusunun ve rahatlığın, bir kişinin bireysel olarak kendisine odaklanmasına ve dolayısıyla grubu ihmal etmesine neden olabileceğine inanmaktadırlar. Dolayısıyla AmiŞler, yaşam tarzlarını tehlikeye atabilecek potansiyel barındıran bu gibi teknolojik cihazlardan kaçınma eğilimi göstermektedirler.⁷⁰

AmiŞler’in teknolojiye karşı tavrını belirleyen ikinci faktör ise AmiŞ ve AmiŞ olmayanlar arasında ayırım yapılabilmesidir. Günümüzde AmiŞler ve geri kalan Amerikan toplulukları arasındaki fark, kullandıkları teknolojilerdir. Amerikalıların çoğu AmiŞler’i yetişkin vaftizine inandıkları için değil, bunun yerine *buggy*’ye⁷¹ binen, atlı saban süren ve evlerinde televizyon ve telefon bulunmayan bir topluluk olarak farklı görmektedirler. 20. yüzyılın başlarında elektrik, otomobil ve uçak gibi önemli teknolojiler modern dünyayı etkisi altına alırken AmiŞler bu devasa yeniliklere inançlarını ve topluluklarını korumak adına çekimser kalmışlardır. Bu durum küreselleşmeyle birlikte her şeyin ve herkesin birbirine benzemeye başladığı modern zamanlarda AmiŞler’in kendi kimliklerini korumasına yardımcı olmuştur.⁷²

AmiŞler’in elektriğe yaklaşımı ise biraz karmaşıktır. Neredeyse tüm AmiŞ grupları, kamu şebekesinden gelen elektrik gücünü kullanmayı reddederler. AmiŞler’in elektrik kullanmamasının nedeni kamu gücüne çok fazla dayanmanın kişiyi dünyaya yaklaştıracığı inancıdır. Ancak kamu gücüne karşı çıkan AmiŞler’in çoğu elektriği sınırlı şekillerde kullanmakta sorun görmezler. Bu noktada pragmatik bir yaklaşım benimseyen AmiŞler evlerin aydınlatılması, çamaşır makinesi gibi aletlerin çalıştırılması, işletmelerdeki ekipmanların kullanılması ve *buggy* ile yapılan gece

67 Hostetler, *AmiŞ Society*, 18-19.

68 Çatalbaş, *Radikal Reformistler: Hristiyanlıkta Anabaptist Hareket*, 263-270.

69 Donald B. Kraybill, *The Riddle of AmiŞ Culture* (Baltimore: John Hopkins University Press, 2001), 180.

70 Jameson M. Wetmore, “AmiŞ Technology: Reinforcing Values and Building Community”, *IEEE Technology and Society Magazine* 26/2 (2007), 14.

71 AmiŞler, modern arabalar kullanmak yerine 18. yüzyıldan kalma bir ulaşım aracı olan ve adına *buggy* denilen at arabaları kullanırlar. Arabalarını binicilik atlarından birine bağlayan AmiŞler bu şekilde halka açık yollarda seyahat ederler ve çiftliklerinden elde ettikleri ürünleri taşırlar. (AmiŞ Buggies”, *The AmiŞ Village* (16 Aralık 2015).

72 Wetmore, “AmiŞ Technology: Reinforcing Values and Building Community”, 15.

seyahatlerinde aydınlatma işlevi görmesi açısından elektrik gücünü kullanırlar. *Ordnung* kuralları gereği radyo, internet ve televizyon gibi teknolojik cihazlara sahip olmak yasaktır. Bu tür aletlerin özellikle gençleri etkileyip Amiş kültürünü zamanla ortadan kaldıracığından endişe duyulur.⁷³ Bununla birlikte telefon kullanımında da hassas davranılır. Telefonların yaygınlaşmaya başladığı 1900'lü yıllarda bu yeni teknoloji, Amerikan topluluklarının çoğunda olduğu gibi Amişler'de de kullanılmaktaydı. Ancak dış dünyayla doğrudan bir bağlantıyı temsil etmesi, çok fazla kolaylık sunması ve dedikoduyu teşvik etmesi gibi nedenlerle *Ordnung* kuralları gereği 1910'dan beri telefonun kullanılması yasaktır. Ancak Amişler, telefonların kullanışlılığının ve bazı durumlarda vazgeçilmezliğinin farkındadır. Bu yüzden evlere telefon takılması yasaklanırken genel anlamda telefon kullanımı hiçbir zaman yasaklanmamıştır. Birkaç Amiş ailesinin oluşturduğu kilise bölgelerinin her birinde acil kullanımlar için evlere uzak bir şekilde konumlandırılmış bir telefon kulübesi bulunur. Telefonları olmayan Amiş aileleri ise acil durum mesajlarını iletmek için iletişim noktaları olarak güvenilir İngiliz komşularının cihazlarını kullanabilirler. Bu durumun aksine bazı Yeni Düzen Amiş gruplarının cep telefonu ve çağrı cihazlarını kullandığı bilinmektedir.⁷⁴

5.2.2. Sağlık Hizmetleri

Amişler, devletin desteklediği sigortacılık sistemine karşı oldukları gibi devlet tarafından temin edilen sağlık hizmetlerini de kabul etmezler. Amişler genellikle hastalık sırasında psikolojik, sosyal ve maddi bakım sağlayan ve kendi iç dinamiklerinden güç alan evde bakım sistemine sahiptirler. Bakım sırasıyla yakın aile, geniş aile ve Kilise'nin ana sorumluluğundadır. Amişler topluluğunda verilen sağlık hizmetleri bu alanda kendisini yetiştiren kişiler tarafından doğrudan müdahale şeklinde uygulanır. Hastalığın türüne göre Amişli birey için ilaç gerekiyorsa gönüllülük esasına dayalı bir şekilde aralarında para toplayarak tedavi masrafları karşılanır. Amiş çocukları da evde bakım yoluyla ebeveynlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için onlara hizmet ederler. Bu durum fiziksel ve duygusal olarak yorucu olsa bile çocuklar için büyüklerinin ihtiyaçlarını gidermenin tatmin edici ve ayrıcalıklı bir tarafı vardır. Büyük aileler evde yaşlı bakımını mümkün kılarken bazı durumlarda Amişler'in hastaneye yatırılma olasılığı daha yüksektir. Bu durumda olanlara çocuksuz çiftler ve bekarlar, yakın Amiş komşuları olmayan yaşlılar, çok az geliri olan yaşlılar ve yoğun bakıma ihtiyaç duyanlar örnek olarak verilebilir.⁷⁵

Amişler için hastaneye gitmek yerine evde bakım hizmetlerini uygulamanın bazı nedenleri vardır. Bunlar arasında Amişler'in modern teknolojilere ilgi duymamaları nedeniyle yeniliklerden çok fazla haberdar olmaması, sağlık sigortaları olmadığı için hastane maliyetlerinin onlar açısından yüksek olması, genellikle at arabalarıyla yolculuk etmeleri nedeniyle ulaşım sorunu yaşamaları ve en önemlisi de yerel tıbbi tekniklere duydukları güçlü kültürel inanç vardır. Bununla birlikte Amişler, ölümü hayatın doğal bir parçası olarak kabul ederler. Onlara göre ölüm, "*Gottes Wille*" (Tanrı'nın İsteği) olduğu için aile bireylerinin hastane yerine hayatlarının merkezinde yer alan evlerinde ölmesi daha onurlu bir tutumdur.⁷⁶

Sağlık hizmetleri kapsamında Amiş topluluğunun üyeleri doğum kontrol uygulamalarını da reddederler. Geniş aile kavramının benimsendiği toplulukta bireyler genellikle grup içi evliliğe teşvik edildikleri için Amişler arasında genetik hastalıkların oluşma riski artmaktadır. İzole edilmiş bir topluluk olan Amişler'de akrabalıktan gelen bazı kalıtsal genetik bozukluklar mevcuttur. Cücelik dâhil olmak üzere Amişler arasında oldukça nadir, hatta benzersiz rahatsızlıklar özellikle çocuklarda ölüm oranını artıracak kadar ciddidir. Ancak Amişler'in çoğu bu rahatsızlıkları da "Tanrı'nın İsteği" olarak kabul ederler ve evlilik öncesi genetik testlerin kullanılmasını yasaklarlar.⁷⁷ Öte yandan Amişler, devlet destekli sağlık hizmetlerini reddetmelerine rağmen topluluk içinde ortalama yaşam süresi 70 yaşın üzerindedir. Bununla birlikte intihar oranı ABD genelinde 100.000'de 12,5 iken Amişler'de bu rakam 5,5 olarak kayıtlara geçmiştir.⁷⁸

5.2.3. Askerlik Hizmetleri

Amişler'in karşı çıktığı bir diğer devlet organizasyonu, askerlik hizmetleridir. Amişler savaşlarda ordunun yanında yer almayı, polis güçlerinde hizmet etmeyi, hatta bir mahkemede dava açmayı bile reddederler. Bu durumun ne-

73 Kraybill, *The Riddle of Amish Culture*, 198-202.

74 Kraybill, *The Riddle of Amish Culture*, 190-191.

75 Cory Anderson, Lindsey Potts, "The Amish Health Culture and Culturally Sensitive Health Services: An Exhaustive Narrative Review", *Social science & medicine* 265 (Kasım 2020), 5-6.

76 Weyer vd., "A Look Into the Amish Culture: What Should We Learn?", 142-143.

77 Sarah C. Miller-Fellows vd., "Creating Culturally Competent and Responsive Mental Health Services: A Case Study Among the Amish Population of Geauga County, Ohio", *Journal of Behavioral Health Services & Research* 1/12 (2018), 630.

78 Weyer vd., "A Look Into the Amish Culture: What Should We Learn?", 142.

deni Anabaptizm'in kurucu inançlarından biri olan ve Amişler'i de kapsayan "direnmem" doktrinine bağlılıklarıdır. Bu inanç Amişler'in yalnızca orduya değil, siyasete, kolluk kuvvetlerine ve adli davalara yaklaşımını da etkiler. Sıklıkla şiddete başvuru olan bir dünyada bu inançları yaşamak Amişler için hiçbir zaman kolay olmamıştır.⁷⁹ Amişler'in şiddete karşı pasif kalmaları noktasında motivasyon kaynakları ise İsa'nın "Dağdaki Vaazı"na dayanmaktadır. İsa Mesih, öğrencilerine "Ama ben size diyorum ki kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin."⁸⁰ talimatını verir. Amişler bu öğüdü oldukça ciddiye alırlar ve sorunları çözmeye yönelik şiddet içeren yaklaşımı Hristiyanlık dışı bulurlar.⁸¹

5.2.4. Eğitim Faaliyetleri

Amiş çocukları sekizinci sınıfa kadar okula giderler. Amişler'in kendi okulları vardır, ancak aileler çocuklarını devlet okuluna veya Amiş okuluna gönderme hususunda tercih hakkına sahiptirler. Amiş okulları birçok zanaatta eğitim vermektedir. Mesleki eğitim açısından uygun olan bu okullar, Amiş topluluğunun ihtiyacını karşılar niteliktedir. Okulu bitirdikten sonra erkeklerin neredeyse tamamı, kızların da büyük bir bölümü ailelere yardım maksadıyla işgücüne katılır. Babaları çiftçilik yapan erkekler genellikle çiftlik işlerine yardımcı olur. Ancak artan nüfusla birlikte birçok erkek Amiş veya Amiş olmayan işletmelerde çalışmaktadırlar. Kızlar ise genellikle hem Amiş hem de Amiş olmayan evlerde hizmetçilik yapmaktadırlar.⁸²

Geçmiş yıllarda yerel eğitimle ilgili konularda Amişler ve yabancılar arasında büyük çatışmalar yaşanmıştır. Bu vakalardan biri ABD Yüksek Mahkemesine ulaşmış ve sonuçları bakımından dinî özgürlük kapsamında bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. 19 Mayıs 1972'de Eski Düzen Amiş topluluğundan Jonas Yoder ve Wallace Miller 14 ve 15 yaşındaki çocuklarını liseye göndermeyi reddettikleri için 5 dolar para cezasına çarptırılmışlardır. Ancak bu davada Wisconsin Yüksek Mahkemesi mahkûmiyeti bozmuş ve ABD Yüksek Mahkemesi de bu değişikliğin eğitim yasasını ihlal etmediğini gerekçe göstererek kararı onaylamıştır. O zamandan beri eğitimden sorumlu olan devlet yetkilileri genellikle Amişler'in çocuklarını kendi yöntemleriyle eğitmelerine izin vermektedirler. Ancak okula devam etmemek için devlet tarafından zorunlu kılınan asgari yaşla ilgili sorunlar hâlâ mevcuttur. Bu sorun da genellikle çocukların okulu bırakacak yaşa gelene kadar sekizinci sınıfı tekrar etmeleriyle aşılmaktadır.⁸³ Bununla birlikte Amiş öğrencilerinin standartlaştırılmış test puanları kırsaldaki devlet okullarındaki puanlarla karşılaştırılırken Amiş çocuklarının yazım, kelime kullanımı ve aritmetikte ulusal ortalamanın üzerinde performans gösterdiği saptanmıştır. Öte yandan kelime dağarcığında ise ortalamanın altında kaldıkları görülmüştür.⁸⁴

5.3. Amişler'de Giyim-Kuşam

Amiş yaşam biçiminde en çok önem verilen hususlardan biri giyim-kuşam ve topluluk üyelerini diğerlerinden ayırmak için benimsenen fiziksel görünümdür. Kendilerine özgü bir giyim-kuşam anlayışı olan Amişler'de sade kıyafetler tercih edilir. Bunun nedeni standart giysilerin tevazuyu ve topluma sadakati simgelemesidir. Dinî ideallerine uygun olarak hem erkekler hem de kadınlar mütevazı bir görünüm arayışındadırlar.⁸⁵ Bazı Amiş gruplarındaki kıyafet kuralları düğmelere ve fermuarlara yönelik yasaklar içerirken giysilerin kapalı tutulması için yalnızca kancalar ve gözlere izin verilir. Diğer gruplarda ise koyu renkte küçük ve süslemesiz olmak koşuluyla düğme kullanımına müsaade edilmiştir. Düğmeler üzerindeki kısıtlamanın nedeni, bu tarz materyallerin kısmen askeri üniformalarla ilişkilendirilmesi ve teşhir potansiyeli barındırmasıdır. Her şeyde olduğu gibi dış görünüşte de tek estetik değer sadeliktir. Bu yüzden giysiler kesim biçimleri, renkleri, motifleri veya herhangi bir özellikleriyle diğer insanlar tarafından dikkat çekmemelidir.⁸⁶

79 Bu konuda bütün Hristiyan gruplarını genellemek mümkün değildir. Çünkü bazı gruplarda Tanrı'nın Krallığı'nı bu dünyada tesis etmek üzere ordu kurulmakta ve bu ordu bizzat savaşlarda görev almaktadır. Bu oluşumların da temel motivasyon kaynağı İsa Mesih'in söylemleridir. Dolayısıyla burada grup üyelerinin Hristiyanlık yorumu ve Hristiyanlığa bakış açısı önem arz etmektedir. Bu tür oluşumlara örnek için bkz. "Bayram Polat, Yasin Öner, 'Kurtuluş Ordusu Üzerine Bir Araştırma', *Dini Araştırmalar Dergisi* 23/59 (2020), 373-396."

80 Mt.5:39.

81 Hostetler, *Amiş Society*, 270-272.

82 Greksa, Korbin, "Amiş", 562.

83 Ralph D. Mawdsley, "Wisconsin v. Yoder: Definition, Background & Facts", *Britannica* (08 Mayıs 2022).

84 Mindy S. Clark, *Plain Answers About the Amiş Life* (Oregon: Harvest House Publishers, 2011), 110-111.

85 Dana, "A Humility-Based Enterprising Community: The Amiş People in Lancaster County", 147.

86 Stephen E. Scott, "The Amiş Way of Life in Modern American Society", *Senri Ethnological Studies* 79 (2012), 38.

Amiş kadınları kollu, düz kesim ve sade renklere sahip uzun elbiseler giyerler. Bu kıyafetlerin tamamlayıcı unsuru önlüklerdir. Üçgen bir kumaştan oluşan pelerinler ise genellikle gençlik yıllarında giyilir ve önlüğe iğnelenir. Kadınlar için bir diğer önemli giyim aksesuarları başörtüsü ve bonedir. Bu iki unsur dini inançlarının görsel bir temsili olduğu gibi evli olup olmadıklarının da göstergesidir. Bekar kadınlar siyah, evli kadınlar ise beyaz bone takarlar. Bonelerin renk kodlaması önemlidir, çünkü bireyde gurur uyandırma potansiyeline sahip olması bakımından kadınların alyans gibi takılar takmasına izin verilmez. Erkekler ise tipik olarak koyu renkli pantolon ve bir yelek ya da ceket, pantolon askısı (İngiliz askıları), sıcak aylarda geniş çerçeveli hasır şapkalar ve soğuk aylarda da siyah keçe şapkalar giyerler. Bekar Amiş erkekleri sürekli sakal tıraşı olurken evli erkekler sakal bırakır. Sakal, medeni durumun bir göstergesi olmakla birlikte alçakgönüllülüğün de bir sembolüdür. Amiş erkekleri orduyla bağlantılı gördükleri için bıyıklarını kesmek zorundadırlar. Çocuklarda ise belli bir tipte kıyafet zorunluluğu yoktur. Ancak hem erkek hem de kız çocuklarından yetişkinler gibi giyinmeleri, onlar gibi görünmeleri ve hareket etmeleri beklenir.⁸⁷

SONUÇ

Amişler, inançları çerçevesinde geliştirdikleri geleneklerini koruma gayretinde bulunan izole bir toplum modelidir. Tarihsel köklerinin bulunduğu Avrupa'da geçirdikleri acı dolu yıllardan sonra dinlerini özgürce yaşamak adına geldikleri Amerika, Amişler için yeni bir meydan okuma alanıydı. Çünkü burası kapitalizmin ana merkezi ve birçokları için düşler sahnesiydi. Bu anlamda topluluklarını bir arada tutma, değerlerini yaşatma ve yaşam tarzlarını inançları doğrultusunda sürdürme eğiliminde olan Amişler, ilk dönemlerde zorlansalar da kendi kendine yeten bir eğitim, iş ve sosyal yaşam standardı geliştirerek başarı elde etmişlerdir.

İnançsal bağlamda yetişkin vaftizini savunmakla diğer pek çok Hıristiyan gruptan ayrılan Amişler, üyelerine dinî özgürlük hakkı sunmaktadırlar. 18-20 yaşına gelen gençler, herhangi bir kısıtlama olmaksızın dış dünyayı tecrübe etmekte ve Amiş olarak kalıp kalmama hususunda kararı kendileri vermektedirler. Toplulukta kalmayı tercih edenler ise kurallara uymak zorundadırlar. Bu kurallar *Ordnung* adı verilen ve topluluğun içinde bulunduğu duruma göre 6 aylık periyotlarla yeniden gözden geçirilen sözlü düzenlemelerdir. *Ordnung*'daki esneklik ilkesi, Amiş topluluğunun değişen şartlara göre kendini dizayn etmesine yardımcı olmaktadır.

Bütüncül bir bakış açısıyla Amişler alçakgönüllülüğü savunmakta, ailelerini ve topluluklarını öncelemekte ve modern dünyadan ayrılmayı vurgulamaktadırlar. Amişler, topluluk uyumunun bozulmasına neden olacağından dolayı modern dünyaya nüfuz eden bireysellik ve gurur gibi laik değerler tarafından tehdit edildiklerine inanmaktadırlar. Böylece onlar yabancılarla etkileşimi engellemekte, kendilerini modern teknolojiden ve kitle iletişim araçlarından izole etmektedirler. Ayrıca sade kıyafet tercihlerinde bulunmaları ve çiftliklerinin küçük ölçekli olmasına dikkat etmeleri gibi örneklerde görüleceği üzere bireysellik ve açgözlülüğü besleyen alışkanlıkları da yasaklamaktadırlar. Bu anlamda onlar mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmeyi maddi beklentiler üzerinden değil, maneviyata yönelik tutum ve davranışlarıyla elde etmeye çalışmaktadırlar.

Sonuç olarak inançları gereği modern dönemdeki birçok yenilik ve gelişimi reddederek kendi iç dinamiklerinden beslenen Amişler'in günümüz insanına ilerlemenin gerçek anlamda ne olduğunu sorgulatması beklenmektedir. Tevazu ve alçakgönüllülüğün esas alındığı toplulukta aile, komşu ve cemaat birlikteliği her türlü dünyevî çıkar ve kazançtan üstün tutulmaktadır. Dolayısıyla Amişler sadece teknolojik yenilikleri reddederek değil modern insanın içinde bulunduğu maddiyatçı zihin yapısına karşı çıkarak da bu çağın insanlarına bir örneklem sunmaktadır. Günümüz dünyasında geçerliliği olup olmadığı noktasında tartışma yaratan Amiş toplum modeli, yaklaşık 200 yıldır varlığını devam ettirmekte ve her geçen gün dünya kamuoyunun ilgisini daha fazla çekmektedir.

87 Amon M. Aurand, *The Amish and The Mennonites*, 5-7; Leo P. Dana, "A Humility-Based Enterprising Community: The Amish People in Lancaster County", 147.

KAYNAKÇA

- Amon M. Anderson, Cory - Potts, Lindsey. "The Amiş Health Culture and Culturally Sensitive Health Services: An Exhaustive Narrative Review". *Social science & medicine* 265 (Kasım 2020), 113466. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113466>
- Aurand, Amon M. *The Amiş and The Mennonites*. Global Grey ebooks, 1938.
- Basham, Randall E. "Technology and Community in a Rural Culture: The Amiş". *Cultural and Religious Studies* 7/12 (2019), 660-667.
- Brown, Joshua. "The Changing Sociolinguistic Identities of the Beachy Amiş-Mennonites". *Journal of Amiş and Plain Anabaptist Studies* 7/1 (2019), 19-31.
- Choy, James P. "Religion and the Family: The Case of the Amiş". *Warwick Economics Research Paper Series* 267 (2016), 1-43.
- Clark, Mindy S. *Plain Answers About the Amiş Life*. Oregon: Harvest House Publishers, 2011.
- Çatalbaş, Resul. *Radikal Reformistler: Hıristiyanlıkta Anabaptist Hareket*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2015.
- Dana, Leo P. "A Humility-Based Enterprising Community: The Amiş People in Lancaster County". *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy* 1/2 (2007), 142-154.
- Donnermeyer, Joseph vd. "The Amiş Population: County Estimates and Settlement Patterns". *Journal of Amiş and Plain Anabaptist Studies* 1/1 (2013), 72-109.
- Driedger, Michael D. "Anabaptism". *Europe 1450 to 1789 Encyclopedia of the Early Modern World*. ed. Jonathan Dewald. 1/49-54. New York: Charles Scriber's Sons, 2004.
- Greksa, Lawrence - Korbin, Jill. "Amiş". *Encyclopedia of Medical Anthropogy*. ed. Carol R. Ember - Melvin Ember. 2/557-562. New York: Plenum Press, 2004.
- Hostetler, John A. *Amiş Society*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1980.
- Jeong, Sunny. "The Role of Social Capital for Amiş Entrepreneurs in Pursuing Informal Economic Opportunities". *Journal of Amiş and Plain Anabaptist Studies* 1/1 (2013), 127-166.
- Johnson-Weiner, Karen M. *New York Amiş: Life in the Plain Communities of the Empire State, Ithaca*. New York: Cornell University Press, 2017.
- Klaassen, Walter. "Anabaptism and Reformation". *Canadian Journal of Theology* 8/1 (1962), 34-42.
- Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi - Yeni Yaşam Yayınları, 2013.
- Kraybill, Donald B. "Amiş". *Encyclopedia.com*. 27 Haziran 2018. Erişim 29 Mart 2023. <https://www.encyclopedia.com/philosophy-and-religion/christianity/christianity-general/Amiş>
- Kraybill, Donald B. vd. "Sources of enterprise success in Amiş communities". *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy* 5/2 (2011), 112-130.
- Kraybill, Donald B. vd. "Symposium Review of the Amiş". *Journal of Amiş and Plain Anabaptist Studies* 2/2 (2014), 278-302.
- Kraybill, Donald B. *The Riddle of Amiş Culture*. Baltimore: John Hopkins University Press, 2001.
- Marshall, Gordon. "Gemeinschaft and Gesellschaft | Encyclopedia.com". *Encyclopedia.com*. 18 Mayıs 2018. Erişim 31 Mart 2023. <https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/sociology-and-social-reform/sociology-general-terms-and-concepts-79>
- Mawdsley, Ralph D. "Wisconsin v. Yoder: Definition, Background & Facts". *Britannica*. 08 Mayıs 2022. Erişim 16 Nisan 2023. <https://www.britannica.com/topic/Wisconsin-v-Yoder>
- Miller-Fellows, Sarah C. vd. "Creating Culturally Competent and Responsive Mental Health Services: A Case Study Among the Amiş Population of Geauga County, Ohio". *Journal of Behavioral Health Services & Research* 1/12 (2018), 627-639.
- Moledina, Amyaz vd. "Amiş Economic Transformations: New Forms of Income and Wealth Distribution in a Traditionally 'Flat' Community". *Journal of Amiş and Plain Anabaptist Studies* 2/1 (2014), 1-22.
- Nolt, Steven M. *A History of the Amiş*. New York: Good Books, 2015.
- Nolt, Steven M. "Who Are the Real Amiş? Rethinking Diversity and Identity Among a Seperate People". *Mennonite Quarterly Review* 82/3 (2008), 377-395.
- Öztürk, Nermin. "Amiş Ailesinde Kadının Rolü ve Bu Rolün Belirlenmesinde Dinin Etkisi". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/3 (2010), 57-73.
- Polat, Bayram - Öner, Yasin. "Kurtuluş Ordusu Üzerine Bir Araştırma". *Dini Araştırmalar Dergisi* 23/59 (2020), 373-396.
- Rice, Beth. "Amiş Wedding Traditions". *dutchcrafters*. 28 Şubat 2019. Erişim 06 Nisan 2023. <https://www.dutchcrafters.com/blog/Amiş-wedding-traditions/>
- Scott, Stephen E. "The Amiş Way of Life in Modern American Society". *Senri Ethnological Studies* 79 (2012), 33-48.
- Shachtman, Tom. *Rumspingra: to Be orNot to Be Amiş*. New York: North Point Press, 2006.
- Sommers, David G. - Napier, Ted L. "Comparison of Amiş and Non-Amiş Farmers: A Diffusion/Farm-Structure Perspective". *Rural Sociology*

58/1 (1998), 130-145.

The Amiş Village. "Amiş Buggies". 16 Aralık 2015. Erişim 14 Nisan 2023. <https://www.Amişvillage.com/blog/Amiş-buggies/>

Wetmore, Jameson M. "Amiş Technology: Reinforcing Values and Building Community". *IEEE Technology and Society Magazine* 26/2 (2007), 10-21.

Weyer, Sharon M. vd. "A Look Into the Amiş Culture: What Should We Learn?" *Journal of Transcultural Nursing* 14/2 (2003), 139-145.

Williams, Kevin. "Amiş Wedding Celery Soup-Fertility or Just Delicious?" *Amiş* 365. 23 Ocak 2023. Erişim 06 Nisan 2023. <https://www.Amiş365.com/Amiş-wedding-celery-soup/>

Yoder, Rhonda Lou. *Amiş agriculture in Iowa: a preliminary investigation*. Iowa State University Capstones: Iowa State University, Retrospective Theses and Dissertations, 1990.

EXTENDED ABSTRACT

The story of the Amish society dates back to the reform movement that took place in Europe in the 16th century. Along with the Mennonites and Brethrens who emerged from the Anabaptist movement, the Amish also appeared on the stage of history. Although these spiritual groups have similar aspects, the Amish have a conservative line that distinguishes them from other communities with their emphasis on modesty, their family structure, and their refusal to use modern technologies. Members of this conservative Christian faith immigrated to America at the beginning of the 18th century to escape persecution in Europe for their Anabaptist beliefs.

The Amish are a special people who feel that God has called them to a simple life of faith, discipline, sacrifice, and humility. This community believes that religion should be implemented, not displayed, and translated into daily life, rather than focusing on concrete symbols or complex religious rituals. Their faith, family and community are the fundamental force that holds them together despite pressures from the outside world. Faith-based Amish traditions include basic principles such as wearing simple clothing, helping neighbors, and living simply.

The Amish are an isolated society model that strives to preserve the traditions they developed within the framework of their beliefs. America, where they came to practice their religion freely after the painful years they spent in Europe, where they have historical roots, was a new challenge for the Amish. Because this was the main center of capitalism and the scene of dreams for many. In this sense, the Amish, who tend to keep their communities together, keep their values alive and maintain their lifestyle in line with their beliefs, have achieved success by developing a self-sufficient standard of education, business and social life, although they had difficulties in the first periods.

The Amish, which differ from many other Christian groups by advocating adult baptism in a religious context, offer their members the right to religious freedom. Young people aged 18-20 experience the outside world without any restrictions and decide for themselves whether to remain Amish or not. Those who choose to stay in the community must comply with the rules.

The Amish have a set of rules of conduct that shape their practices, the way they dress, and the way they view things. These rules, called *Ordnung*, are a system created for the Amish to live and maintain their beliefs in a more orderly manner. Although the *Ordnung* rules are largely verbal, there are also written parts of them. The distinction between those who adhere to the Amish belief and those who do not embrace this belief becomes meaningful by being subject to the aforementioned rules. The rules of the *Ordnung* are reviewed twice a year by all members of the Church. After this inspection and inspection phase, if all members agree on the rules, the process is completed by applying communion. The basic principles of these rules, which cover many aspects of daily life, including prohibitions or limitations on the use of power lines, telephones and automobiles, and regulations on clothing style, must be meticulously observed by each member.

Each parish may have an *Ordnung* which is distinguished from all other parishes by certain distinctions. This is the primary source of diversity within the Amish, and this model also serves to ensure a high degree of inclusion and harmony among members of each church district. Being baptized as Amish and swearing allegiance to the *Ordnung* is a symbol of obedience to God's will for the Amish. At this point, the Amish, who prefer to be incompatible by referring to the secular structure of American society, ironically seek a high degree of conformity among themselves. Accordingly, members who deviate from the order are asked to confess publicly during a church service, and at the end of the process, persistent and serious offenders are excommunicated and excluded from the community.

From a holistic perspective, the Amish advocate humility, prioritize their families and communities, and emphasize separation from the modern world. The Amish believe they are threatened by secular values such as individualism and pride that permeate the modern world because they would disrupt community harmony. Thus, they avoid interaction with strangers and isolate themselves from modern technology and mass media. They also prohibit habits that foster individualism and greed, as can be seen in examples such as choosing plain clothes and keeping their farms small-scale. In this sense, they try to live a happy and peaceful life not through material expectations, but through their attitudes and behaviors towards spirituality.

As a result, the Amish, who reject many innovations and developments in the modern period due to their beliefs and feed on their own internal dynamics, are expected to make today's people question what progress truly means. In the community where modesty and modesty are based, family, neighbor and community unity is prioritized over all worldly interests and gains. Therefore, the Amish offer an example to the people of this age not only by rejecting technological innovations but also by opposing the materialistic mentality of modern people. The Amish social model, which creates controversy as to whether it is valid in today's world, has been in existence for approximately 200 years and attracts the attention of the world public opinion more and more each day.